

**Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktores Dagnijas Baltiņas runa**  
**Ilggadējo bibliotēkas direktoru Andri Vilku godinot un atklājot izstādi “Tiesības uz bibliotēku”**

**Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, 2025. gada 27. februārī**

Šī vakara scenārijs ir neparasts. Mēs esam to no savas puses gan pārplānojuši, gan pārdomājuši, mēs esam pateicīgi par to, ka jūs esat klāt šajā vakarā.

Šodien mūs visus pārstedza sēru ziņa, ka mūžībā ir devies mūsu ilggadējais vadītājs Andris Vilks. Viņš bija cilvēks, kuram šovakar bija jāpiedalās šajā izstādes atklāšanā, un mēs zinām, ka viņš būtu gribējis, lai izstādes atklāšana notiek. Pieminot viņu, aicinu jūs visus piecelties un veltīt sēru mirkli, godinot viņa piemiņu.

Kad mēs domājam par mūsu Andri, par mūsu Nacionālo Vilku, mēs ieraugām, ka viņš patiesi ir bijis režijas meistars. Mēs esam to redzējuši daudzās viņa idejās un sarunās, kurās mums ir bijusi tā laime būt kopā, mēs esam to pieredzējuši, kad viņš ir iespējojis jaunām idejām un ļāvis uzdrīkstēties domāt plašāk un tālāk. Arī šīs izstādes ideja ir bijusi Andra lolojums. Arī mainīgais, drosmīgais, pārsteidzošais izstāžu darbs kā tāds ir un būs LNB seja un piemiņa Andrim. Izstādes ir atvērušas jaunu pieeju radošumam, jaunu uzdrīkstēšanos, jaunas iespējas pārsteigt sabiedrību, runāt par lietām, par kurām nav ierasts runāt, pašiem vairojot sevī spēku un visu labo. Tā ir visa LNB komanda, kas ir spējusi pacelties uz Andra spēka pleca un radīt gan LNB saturu, gan izstāžu darb .

Šogad latviešu grāmatai ir 500 gadi, un šai izstādei ir jāatklāj kulminācijas gada notikumi. Andrim nenoliedzami “Latviešu grāmatai 500” bija par grāmatas fenomenu, par grāmatas stihisko spēku, ko mēs kā latviešu sabiedrība un Latvijas valsts esam piedzīvojuši, kas ir pamatu pamats mūsu pašapziņai, kristiskajai domāšanai un valodas garam.

Šī izstāde nav tikai par grāmatām. Tā ir par bibliotēku, par tiesībām uz bibliotēku kā to klienti, uz kuras atsperties, lai ietu tālāk un redzētu plašāk. Šodienas kontekstā es esmu atklāšanas runu mainījusi, izceļot tieši tos elementus, kas saistās ar Vilku, Vilka redzējumu un sajūtām par bibliotēkas lomu un bibliotēku kā klienti, uz kuras stāvam.

Pirmkārt, tas ir pats izstādes temats. Izstādes pamatā ir stāsts par 1524. gadu, kad tika nodibināta Rīgas pilsētas bibliotēka. Tas ir stāsts par tiesībām uz bibliotēku, jo LNB vienmēr ir jutusi fundamentālo pamatu un saknes šajā bibliotēkā, jaudu būt par Rīgas pilsētas bibliotēkas mantinieci, jo īpaši ar savu garu, ar savu attieksmi, ar savu drosmi gan glābt bibliotēku toreiz, 1941. gadā, gan arī šodien runāt par tās fenomenu un nozīmību.

Otrkārt, Vilkam vienmēr ir bijusi tuva doma, ka mēs laužam priekšstatus. Laužam priekšstatus par sevi, ieraugām kaut ko savādāku savā būtībā un līdz ar to vairojam savu spēku. Nenoliedzami šī pieeja grāmatniecības vēsturē ieraudzīt grāmatniecību kā humanitāro zinātņu lauku, kas starpdisciplināri savieno daudzas jomas, spēj ienest grāmatu kā diskusiju un sarunu tematu daudzos citos pētniecības laukos, ir bijis arī viens no priekšstatiem, ko esam laužuši. Vienlaikus tas ir cēlis latīņu visam tam, kas Vilkam bijis būtiski – kaut ko gribēt vairāk, kaut ko saskatīt plašāk un uz priekšu nākotnē, kaut ko par sevi pateikt. Tas ir arī par to, kā izprast savas tiesības un vēlēties augstāku latīņu, gribēt sasniegt plašāku redzējumu par to, kurp mūs ved bibliotēka.

Treškārt, lauzt dažādus mītus, kas ir iesakņojušies gan par latviešu valodu, gan latviešu grāmatniecību, kopumā par latviešu vēsturi, un līdz ar to izcelt jaunus pašcieņas punktus, uz kuriem balstīties. Šo pašcieņas punktu ir daudz, tie ir dažādi. 2025. gadā ir daudz dažādu apaļu gadadienu un nozīmīgu notikumu, tomēr svarīgi, ka daudzi no tiem ir par cilvēkiem – cilvēkiem, kurus mēs pēkšņi ieraugām vēsturē, šodienā, kurus ieraugām kā savējos, kā savus iedvesmas un atbalsta punktus. Te nu jāsaprot, ka Vilks pats ir bijis tāds cilvēks, kurš atbalsta un iedvesmo. Šī izstāde ir par “Vilkiem”, varbūt vistuvākais un labāk zināmais un mūsu sabiedrotais ir bijis Andris Vilks, bet arī visi tie citi ir bijuši “Vilki”, kas ir vilkuši uz priekšu mūsu grāmatniecību.

Ceturtkārt, Vilks bieži ir uzsvēris, ka bibliotēka nav kaut kas pašsaprotams, tas ir kaut kas, par ko mums ir jācīnās, par ko mums ir jāpastāv. Nenoliedzami, LNB spēks un misija ir iestāties par LNB un bibliotēkām visā Latvijā kā mūsu tiesībām un iespēju visiem kopā nosargāt brīvību, demokrātiju, pilsoniskās prasmes, zinātkāri, izziņas kāri, vēlmi nolikt sevi līdzās pasaules lielajiem domātājiem, kā arī zināt, uz kurieni virzās bibliotēka nākotnē.

Līdz ar to es aicinu – izstāde ir tālākais mūsu ceļa rādītājs ne tikai nākamajos 500 gados latviešu grāmatniecībā, bet tas ir ceļa rādītājs arī Latvijas valstiskumam, latviešu tautai un latviešu valodai. Es aicinu, lai mēs visi esam kā “Vilki”, kuriem pietiek spēks, pašapziņa un gribēšana, lai mums Latvijā viss izdodas. Piecsimtgades lielākā dāvana ir izpratne – ka mums ir tiesības uz bibliotēku, ka mums ir šī gribēšana pēc bibliotēkas, pēc savas stiprās klints, uz kuras atsperties. Un kādam šī fronte ir jānotur. Tāpēc ne velti ir šāda izstāde un tās nosaukums.

**Aicinu “Latviešu grāmatai 500” kulminācijas gadu un šo izstādi atklāt Latvijas Republikas kultūras ministri Agnesi Lāci.**